

Carlos Martínez-Barbeito e Federico García Lorca

Crónica dunha relación persoal

LUÍS PÉREZ RODRÍGUEZ

Luís Pérez Rodríguez é licenciado en **Filosofía e Letras, Filoloxía Románica e Dereito**. Especialista na obra de Eduardo Blanco Amor, entre as súas publicacións destacan: *Blanco Amor e os seus escritos periodísticos* (1993); *O teatro de Blanco Amor* (1993); *Os guiños cinematográficos de Eduardo Blanco-Amor* (1994); *Breve historia do teatro galego na Arxentina* (1991); *O teatro na Galicia exterior* (1997); *Fernando Iglesias, "Tacholas", un actor auriense na Galicia ideal* (1996) e *O Pórtico poético dos 'Seis poemas galegos' de F. García Lorca* (3ª ed., 2011).

A figura de Carlos Martínez-Barbeito pertence a ese grupo de escritores galegos de expresión castelá que, por causas moi variadas, pero nunca xustificadas desde a crítica literaria, son inxustamente esquecidos no campo das nosas letras.

A súa novela *El bosque de Ancines*, como afirmaba Xosé María Castroviejo, superaba “en interés, precisión y brío, a toda la menuda fauna novelística que hoy pulula y crece”¹, e *Las pasiones artificiales*² é un texto por descubrir para o público lector galego, de elegancia estilística, no que o autor mostra os seus personaxes desde unha galería narrativa transparente, con rica psicoloxía.

Como poeta, salientamos “Elegía a la muerte de mi padre”, texto poético de ton arrebatado³, que nos lembra o verso de Miguel Hernández “la lengua en corazón tengo bañada”, pero dentro dunha moldura literaria que sabe conter a emoción poética. Realizou estudos bio-bibliográficos e de crítica literaria sobre Pardo Bazán, Juana de Vega, Sofía Casanova, Martínez Salazar, Luís Seoane, X. Cornide... Tamén outros de temas máis especializados, como o libro sobre os pazos galegos ou o Auto Galego —institución procesual típica da Audiencia de Galicia—, a súa tese de doutoramento. J. Luis Cano recensionou⁴ no seu momento de forma moi eloxiosa o seu estudo e antoloxía *Macías el Enamorado y Juan Rodríguez del Padrón*⁵, como a biografía máis completa que se fixera ata entón.

A figura humana e literaria de Carlos Martínez-Barbeito ilumina moitas sombras da España da longa noite de pedra franquista. Foi testemuña desa época, ás veces a contracorrente duns e doutros, sufrindo a incomodidade da incompreensión das dúas Españas, a do interior e a do exilio. Pero aí quedan os seus servizos de home liberal e amante da convivencia, como os que prestou á cultura catalá dos anos cincuenta, en Barcelona, xunto co tamén galego Manuel Casado Nieto, intermediando e mesmo presidindo con discreción tertulias e veladas literarias que facían posible que a intelectualidade catalanista puidese reunirse para promover a súa cultura. Cartas de Salvador Espriu, J. M. López Picó, Carles Soldevilla e Carles Riba testemuñan este agradecemento expreso. En Madrid, foi xefe de programas culturais e dramáticos, e asesor cultural, de RTVE. Tamén foi director da Casa de América, cargo desde o que impul-

◀ García Lorca no seu cuarto. Granada, xuño de 1935.

Fotografía: Eduardo Blanco Amor

sou as relacións culturais cos países irmáns hispanoamericanos.

Preguntarán os lectores que por que estou a falar dos méritos culturais de Carlos Martínez-Barbeito, cando o tema deste artigo é o da súa amizade con Federico García Lorca. Mais vanme permitir que continúe esbozando minimamente, agora desde a súa mocidade, a súa vida intelectual, así como referenciar a da súa xeración universitaria, pois considero de importancia ambientar o encontro de Federico cos seus amigos galegos e, en especial, con Carlos Martínez-Barbeito, un dos máis apreciados polo poeta granadino, para entender a fascinación mutua deste encontro.

Cando Federico chega por segunda vez a Galicia, na primavera de 1932, e coñece a Carlos Martínez-Barbeito, este é un estudante de Filosofía e Letras e de Dereito da Universidade de Compostela, que acaba de ser premio extraordinario de reválida de bacharelato e ten sonda de escritor novel, moi lido e familiarizado coa cultura, nas publicacións da súa cidade natal: *El Orzán, El Momento, La Voz de Galicia, Adelante*.

Da etapa de estudante de bacharelato na Coruña, tiramos o seu primeiro perfil de home apaixonado pola cultura, unha das razóns de toda a súa vida. Os seus artigos, asinados co seu nome ou con pseudónimos —C. Losar, C. Franco—, son ilustrativos dos seus ideais mozos de progreso cultural, cheos de fe no porvir. Así, en “La juventud”⁶, proclama para a mocidade un ideal de cultura e de loita polas cousas nobres. A xente nova debe construír, di no seu traballo, un Ateneo de cultura libre. Con clara formación laica, critica con firmeza as medidas de apoio á natalidade do ditador Primo de Rivera e esixe, a cambio, que os esforzos se dirixan a crear industrias e a favorecer o comercio e a agricultura. Sempre está pensando no público ao que van dirixidos estes artigos, o da súa cidade, para a que quere o máximo nivel en cultura e progreso material. Con tan só quince anos, publica en *Galicia*, do Centro Galego de Montevideo, un artigo presentando a capital herculina como un ser vivo, mostrándollela así aos de fóra, coa fascinación de todos os seus caracteres físicos, morais e sociais, con gran querenza. Aproveita as viaxes polo estranxeiro para propor as cousas novas que observa e valorar as da súa cidade, A Coruña⁷.

Descríbase a si mesmo naqueles anos desta maneira:

Un joven universitario español de mil novecientos treinta y tantos, un escritor incipiente entonces, con la petulancia típica de sus pocos años, podía creerse en posesión de las claves fundamentales de la cultura española con sólo conocer más o menos a

fondo la literatura en castellano, exponer con relativa precisión a Ortega y Gasset, haber devorado febrilmente a Unamuno y a los prosistas del 98, haber leído con pasión y visto muy de cerca a los maestros Antonio Machado y Juan Ramón Jiménez y a los poetas que aún no tenían edad de magisterio pero que ya empezaban a ejercerlo: la generación que provisionalmente llamamos del 27⁸.

Unha carta do seu amigo José María Domínguez García ilustra ata onde chegan as aspiracións culturais daquela xeración de universitarios. Aproveitando unhas vacacións na Ramallosa, coméntalle que xa leva lido uns cantos libros:

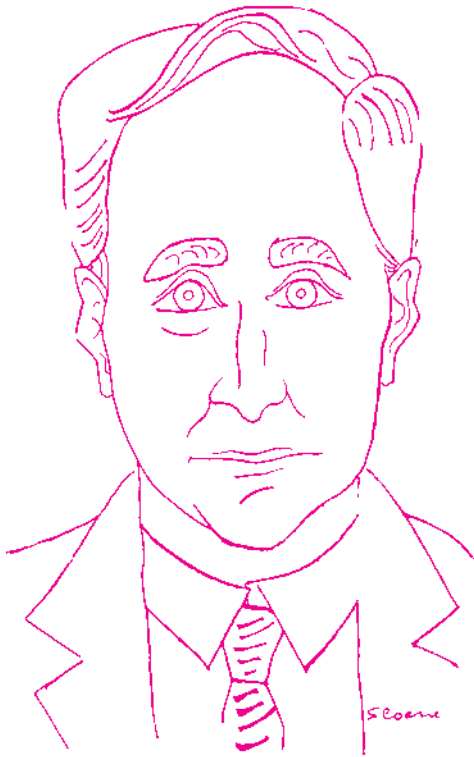
Werter de Goethe, *Conocimiento del hombre* de Adler, *Grandeza y servidumbre de la inteligencia, Una introducción a la filosofía, La bien plantada* de E. D’Ors, el primer volumen de *La decadencia* de Spengler, *Los dos hidalgos de Verona*, de Shakespeare, las *Odas* de Horacio, *La ciencia del estilo gótico* de Worringer... ¡Ah! He leído el *Don Juan y la doña Inés* de Azorín...

Todo un programa de lecturas para unhas vacacións.

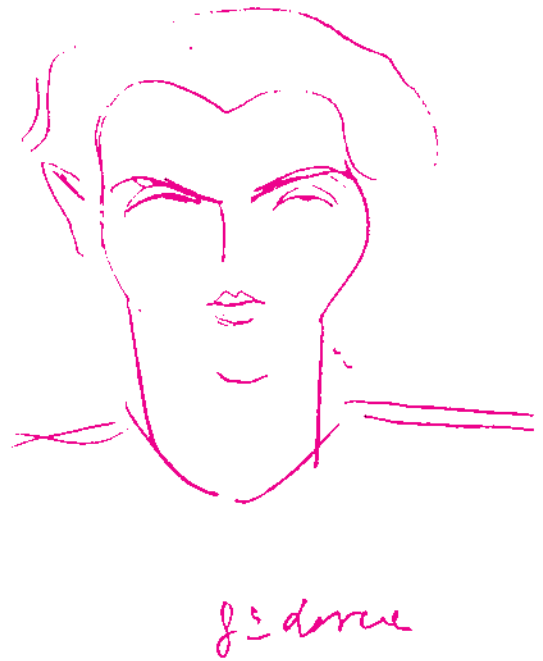
Carlos Martínez-Barbeito, na súa conferencia da Guarda en homenaxe ao seu amigo Feliciano Rolán, o 16 de agosto de 1970, recreaba este ambiente estudantil, que buscaba a camaradería fóra dos recintos académicos. Nos cafés, tabernas, pola rúa ou baixo os soporais, salientaban os saberes e os non saberes da época. Un lugar frecuente de reunión era a librería de Arturo Cuadrado na Caldeirería (Santiago de Compostela), onde se reunía a peña Niké, formada por profesores novos, estudantes, poetas, pintores, músicos e artistas: Luís Manteiga, R. Carballo Calero, Fernando Barros, Arturo Cuadrado, Fernández del Riego, Fole, Castroviejo, Seoane, Eiroa, Maside, Laureano Santiso Girón, Álvaro Ruibal, Luís Tobío, X. Mª Domínguez, Granell, F. Rolán... Alí tamén se fraguou a editorial Niké e a revista *Resol*, que repartían de balde. Na devandita conferencia, facía algunhas precisións xeracionais que considero de interese reproducir:

Aquella generación sustituía, en Santiago, a la que había creado, a la sombra de Cotarelo y de Cabeza de León, el Seminario de Estudios Gallegos y a la que unos hados propicios (bien pronto se trocarían las cañas en lanzas ensangrentadas) empezaban a desperdigar por cátedras, clínicas, reboticas, notarías, archivos y redacciones de periódicos.

En un tiempo en que España y, por supuesto, Galicia, se pronunciaba por unos o por otros idearios y soluciones, a la generación de mil novecientos treinta y tantos le hubiera sido imposible —aun-

Carlos Martínez-Barbeito retratado por Luís Seoane, 1994

Federico García Lorca retratado por Carlos Maside, 1932

que no se lo mandara el hervor de la sangre joven y generosa— mantenerse en una fría, aséptica contemplación de las creaciones puras del pensamiento, de la ciencia y del arte. Y se declaraba, en peso, beligerante. Algún día habrá de estudiarse y valorarse el papel que aquella generación, al igual que su inmediata antecesora, la del Seminario de Estudios Gallegos, desempeñó, aunque de un modo críptico y subrepticio, en la formación de las minorías cultas de Galicia en los tiempos que siguieron. Tiempos en que aquella generación enmudeció y fue desmochada y dispersada por los acontecimientos y que, hoy, en la perspectiva de los años se nos aparece como un friso inmóvil en que los gestos y las voces quedaron fijados para siempre, petrificados en su última crispación. Sin embargo, parte, al menos, de aquella generación pudo rehacerse y hoy influye en la formación de una conciencia gallega total —de pensamiento, de sensibilidad y de acción— porque la fuerza del espíritu y la pasión del ánimo sobreviven...

O epistolario de Carlos Martínez-Barbeito garda testemuños reveladores do espírito daquel tempo. As cartas de Arturo Cuadrado, Ánxel Fole e Luís Manteiga afirman a súa valía intelectual. Desempeña distintos postos de responsabilidade

1. Vid. carta de Xosé María Castroviejo a Carlos Martínez-Barbeito, 13-VI-1947. Biblioteca C.M-B., coa autorización de Isabel Martínez-Barbeito. Esta novela foi levada ao cine co título de *El bosque del lobo*, dirixida e realizada por Pedro Olea, con guión do galego Juan Antonio Porto, que recibiu o Premio Internacional de Cine Relixioso e de Valores Humanos de Valladolid.
2. Traducida para o portugués por Manuel Jacinto (Edições Sousa e Costa, Lisboa).
3. Impreso nos Talleres Gráficos de Agustín Núñez, Barcelona, 13-VI-1950.
4. *Ínsula*, Madrid, 1952.
5. *Macías el Enamorado y Juan Rodríguez del Padrón*. Bibliófilos Gallegos, Santiago de Compostela, 1951.
6. *El Momento*, 28-II-1930.
7. Vid. "De la Torre de Hércules a la Torre Eiffel", I, II, III.
8. Vid. "Carlos Martínez-Barbeito, 1953. Descubrimiento de Carles Riba", en *Carles Riba e Galicia*. Galaxia, Vigo, 1993, p. 41.

nas organizacións universitarias. Como vogal e, máis tarde, como vicepresidente da FUE, solicita de Fernando de los Ríos, ministro de Instrucción Pública e Belas Artes, libros para a Universidade, e presenta actos seus, como o do 17 de abril de 1932 no Teatro Principal, así como personalidades ilustres, como Manuel Casás, a quen el mesmo invitara a dar unha conferencia no paraninfo da Universidade sobre “Los delincuentes en la literatura y en el arte”. Está presente na constitución do Comité de Cooperación Intelectual, á que asisten tamén o alcalde, o reitor e Arturo Soria, delegado do Comité de Madrid. Como presidente da Asociación Profesional de Estudiantes de Dereito, encarga un ciclo de conferencias sobre economía galega a Alexandre Bóveda.

Chegados aquí, habería que situar a Carlos Martínez-Barbeito dentro do grupo e, en especial, tratar de entender o seu concepto de cultura que, desde os anos de bacharelato ata, penso, os seus derradeiros momentos, seguiu defendendo sempre.

Para el, a cultura entrañaba “un contido irredutible ao campo sectario”. A cultura debía estar orientada a conducir ao pleno desenvolvemento do individuo e da súa liberdade de pensamento e crítica. De aí, as súas polémicas cos compañeiros, de orientación marxista e tamén nacionalistas, pensamentos ou posicionamentos que para el significaban máis un método ca un fin.

Entendemos, xa que logo, que se entusiasmasen con actividades e visións culturais ás veces aparentemente moi diferentes. Participa no novo movemento de cultura popular, comenta de maneira moi eloxiosa *Viaje y fin de don Fontán*, vendo nesta traxedia de ambiente mariñeiro unha farsa de estirpe valleinclanesca, de linguaxe sensible e elegante; tamén as exposicións de pintura de Arturo Souto e Carlos Maside, ao tempo que dá conferencias sobre a poesía de Lope de Vega, as *Rimas* de Bécquer e a obra de Walt Whitman.

Esta visión polifacética e universal de cultura, o seu sentido de realidade viva, sempre en evolución, variada e múltiple, orientou os seus principios estéticos e críticos ao longo da súa vida, aínda que estaban xa ben fundamentados nestes anos.

Este posicionamento levouno a manter vivas polémicas con Arturo Cuadrado, Ánxel Fole e Álvaro de las Casas. Pedía cambios sen convulsións, pacificamente, e non entendía como o mundo en que vivía debía estremecerse coa violencia: “Siempre las armas invadiendo el campo ya menguado de la espiritualidad”, advertía.

A polémica xurdira co gallo dunha conferencia que Carlos pronunciara na Universidade co

título de “Perfil del arte desrealizado”. Nela, seguindo as teorías orteguianas da deshumanización da arte, defendía a contracorrente as súas ideas:

Pocos piensan hoy en asignar al arte otra función que la estética. Estos son los dictadores, llámense marxistas o fascistas, que necesitan para llegar a la masa una idea política o social y utilizan el arte como conductor. El fin me parece bueno, pero repudio los medios, que son un fraude.

A polémica estaba servida. Arturo Cuadrado contraataca en *El Noroeste*⁹. Defende a militancia social e revolucionaria do artista. É posible unha arte social, di. A arte pola arte é, simplemente, unha inmoralidade. A arte das minorías é unha arte inútil.

Carlos Martínez-Barbeito, quen sempre mantivo con firmeza as súas conviccións, replica con outro artigo: “Defensa del Arte puro”¹⁰. Despois de indicar as fontes nas que bebe Cuadrado, as marxistas, o noso autor reafirmase na defensa da arte desrealizada:

Yo —no tan puramente liberal como él me cree, aunque valiosamente, dolorosamente individualista— concibo al artista independizándose del ambiente, superando el ambiente. El artista expresa su pensamiento a través de la obra de arte [...].

Si el arte se liga al momento histórico, perece con él. Es necesario que se liberte.

Intervén na polémica Ánxel Fole, tamén en *El Noroeste* (9-II-1932). Analiza as dúas posturas dos seus amigos e, sen darlle a razón plenamente a Carlos, tampouco lla quita a Cuadrado. E preguntase:

¿Existe un concepto de arte inalterable, formado con plena validez para todas las épocas o cada época —consciente o inconscientemente— se forja el suyo?

Propónse contestar outro día a esta cuestión.

El Noroeste, divertíndose coa polémica, recréase nela:

Ahora surge esta polémica sobre arte social y arte desrealizado entre Barbeito y Cuadrado, con la intervención pulcra y malévola —de agente de aduanas— de Ángel Fole.

Dende o bando nacionalista, Álvaro de las Casas critica a Martínez-Barbeito con dureza, símbolo dunha nova intelectualidade galega, que el define como os “elegantes”, que se despreocupan de

todo o referente a Galicia, co pretexto da súa universalidade. Replicaralle en *El Orzán* da Coruña, explicando que Galicia debe abrirse ao mundo e non empoleirarse en si mesma.

Sosteo que Carlos Martínez-Barbeito defendeu esta postura ao longo da súa vida: este mesmo sentido da cultura, sen ningún entusiasmo polos radicalismos, viñesen tanto do campo da confrontación social como dos nacionalismos. De aquí moitas das críticas que recibiu dende ambos os dous bandos.

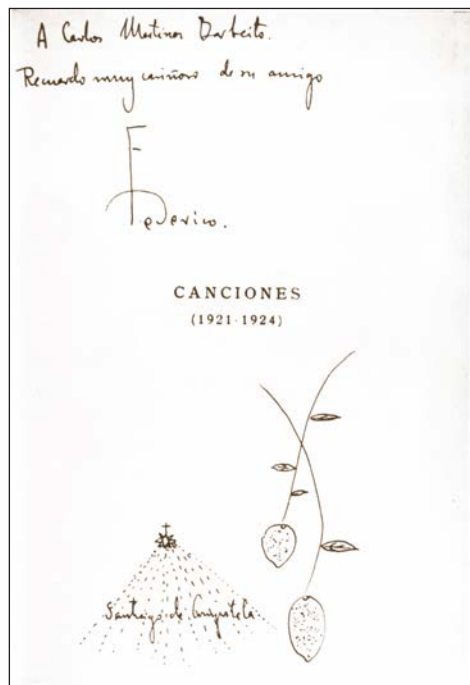
Pido desculpas por determe, quizais en exceso, na exposición da intrahistoria desta xeración dos anos trinta. Mais quería describir o ambiente que vai atopar Federico García Lorca cando chega a Santiago de Compostela e toma contacto co grupo. Viña invitado polo Comité de Cooperación Intelectual de Santiago, igual ca outras personalidades ilustres do momento, como Ramón Gómez de la Serna, o aviador galego Francisco Iglesias e o guitarrista Regino Sáinz de la Maza. Narrei, máis por extenso e con abundancia documental, a relación de Martínez-Barbeito e García Lorca, no meu libro *O pórtico poético dos 'Seis poemas galegos' de F. García Lorca*. Escolmarei aquí algúns momentos intensos daquel encontro, engadindo algunhas circunstancias literarias que incidiron aínda máis nesta relación.

Do grupo de galegos que recibe a García Lorca nas viaxes a Galicia do ano 1932, foi Carlos sen dúbida o máis achegado á querenza de Federico. Acompañouno polas rúas de Santiago e aparece ao seu carón nos actos máis importantes: visita á Catedral, á colexiata de Santa María a Real do Sar, ofrenda floral a Rosalía de Castro, para quen García Lorca pedía unha homenaxe universal do mundo intelectual e artístico... Comparten momentos de animada conversa no café Suízo, onde Federico lle dedica libros seus, debuxando neles figuras de amizade, e Carlos preséntao na súa conferencia da Sociedade Compostelá de Amigos do País.

Aquí comeza unha amizade intensa, da que dá boa mostra a carta que Concha Méndez e Manuel Altolaguirre lle envían, comunicándolle que, por encargo de Federico, publican o seu poema "La cuartilla", con acento persoal pero con comprobables influencias lorquianas:

Nuestro querido amigo Carlitos:

Al enviarte hoy el segundo número de *Héroe*, en el que figura tu precioso poema, queremos acompañarlo con una carta pues, después de hablar con Federico de ti, te queremos muchísimo, pues es tanto lo que queremos y adoramos al gran poeta, que el que tú lo quieras es la mejor manera de querernos. Después de leer La Cuartilla, te veo tan unido a Federico por influencias líri-

Dedicatoria de García Lorca a Martínez-Barbeito, Santiago de Compostela, 1932

9. Arturo Cuadrado. "Frente del arte social". *El Noroeste*, 30-I-1932.

10. Carlos Martínez-Barbeito. "Defensa del arte puro". *El Noroeste*, 1-II-1932.

cas y personales, tan derivado de él en tus expresiones, que no quiero dejar de decírtelo y no como censura sino como elogio, pues la mejor manera de demostrar sensibilidad es dejándose influir por los grandes valores.

Federico es el Víctor Hugo del neorromanticismo español y será el más glorioso poeta de nuestro siglo.

La sorpresa es la edición de tu poema que Federico, por favorecernos y agradarte, nos encargó imprimir. Mucho nos alegrará que te guste.

Ayer nos casamos y somos muy felices.

A relación dos dous amigos, naquel verán de 1932, foi fluída, pois Federico envíalle cartas, facéndoo partícipe dos seus proxectos máis inmediatos. Anímao a ser poeta e mándalle poemas seus, como “Demonio” —da súa “Oda al Santísimo Sacramento”—, “Tierra y luna” e “Asesinado por el cielo”.

Interésanos en especial a viaxe que Federico realiza en novembro de 1932, cando entrega o seu primeiro poema en galego para a revista *Yunque*. Por aquelas datas, como dixemos, Martínez-Barbeito era un estudante distinguido, con ansias de saber e con moi boas relacións de amizade con Ánxel Fole, Luís Manteiga e Francisco Lamas, os receptores do “Madrigal”.

Ánxel Fole, en carta de 10 de xullo de 1932, eloxia o seu poema “La cuartilla”, á vez que lle explica os proxectos de *Yunque* e lle pide algún traballo para publicar.

Tu “Cuartilla” está muy bien: bella y garbosa.

El día 25 saldrá *Yunque*. Colaboran en él, al margen de todo designio político, un grupo de gentes nuevas, sin historia literaria. Cada número tendrá 24 páginas de papel excelente, láminas con dibujos, fuera de texto, y costará 50 cts.

Tengo especial interés en que me envíes para este número algún trabajo en verso, inédito, o en prosa.

A relación con Luís Manteiga é máis fonda. As cartas de Manteiga expresan unha sinceridade aberta, descubríndolle o seu angustiado vivir, entre o seu ideal pola cultura, as penurias económicas e a enfermidade pulmonar¹¹. Participaba tamén no proxecto de *Yunque*. Entre outras cousas, o lugués cóntalle que Federico estivo na cidade das murallas:

Yo sé de ti por Lorca, por él que llenó tres días nuestros y, al saber de ti, quiero escribirte. He de sorprenderte, yo vivo en Lugo, no sé si definitivamente, he venido aquí a buscar un modo nuevo de vivir y eso es todo. Y Lorca ha caído entre nosotros, nos habló de María Blanchard y nos dijo sus

versos y nos habló de ti, del Carlitos limpiamente amigo y paseamos mucho, él, Lamas y yo, por el anillo de las murallas. Y Lorca hizo aquí el milagro de que le aplaudiesen sinceramente los que están muy lejos de él y de las cosas, y Lorca nos dejó para *Yunque* su primera poesía gallega, hecha en Santiago, como un mentís intuitivo a la grosería ignara, cretinesca de un galleguista cínico. [...]

Yunque saldrá mañana y con él tus cosas, y nosotros queremos hacer de *Yunque* una revista de juventud; Souto, Maside, Colmeiro están con nosotros y vendrán más, todos, porque la hora es propicia, pero no hay dinero y hemos hecho el último esfuerzo emitiendo acciones, por si tienes ahí a quien colocárselas, en cuyo caso nos mandas nota del número y del nombre.

O primeiro poema lorquiano, o “Madrigal”, publicado no número 6 de *Yunque* (outono, 1932), conxuntamente con dúas poesías de Carlos Martínez-Barbeito —“Apolitikón”, “Sin Dios”— ponnos na pista que Eduardo Blanco Amor sempre afirmou: a presenza de Carlos neste poema. A súa relación con Francisco Lamas, Fole e Manteiga —amigos moi achegados a el naquelas datas— e, sobre todo, o desexo de Federico de conducilo polos vieiros da poesía, animándoo a publicar ao seu carón a súa poesía en galego, son datos externos ao poema, pero que o explican mellor.

A amizade de Carlos con Federico vai continuar en Madrid. O propio Martínez-Barbeito confesaríanos que foi precisamente Lorca e o catedrático de Filosofía do Dereito, Luis Recasens, os que tentaron convencer os seus pais para que lle permitisen proseguir os seus estudos na capital de España, pois pensaban que era indispensable para a súa formación posterior. Estes accederon. Tamén eles estaban convencidos de que iso era o mellor para el.

Instálase na residencia de estudantes Fundación del Amo, na cidade universitaria, filial da Residencia de Estudiantes, onde vivía o seu irmán X. María Martínez-Barbeito, estudante da Escola de Enxeñeiros Industriais. Carlos non puido acceder aquel curso á residencia principal por falta de prazas. Foi discípulo directo de Jiménez de Asúa, Clemente de Diego, Recasens, Zubiri, Américo Castro, García Morente, Ortega y Gasset e Fernando de los Ríos. Grazas a Recasens, tivo trato amigable con Unamuno, Ortega, Morente e María Zambrano. Por mediación de Federico, relacionouse cos poetas do 27: Vicente Aleixandre, Luis Cernuda, Manue Altolaguirre e outros máis novos, como Luis Rosales e José Luis Cano.

Mais non esquece os amigos de Galicia, e dá a coñecer a nova literatura galega, como testemuñan as cartas de Ánxel Casal desde Santiago, agra-

decéndollo, ou a de Ramón Sijé, desde Murcia, acusando recibo do seu envío de *Yunque*¹².

Carlos frecuenta a Federico na Residencia de Estudiantes e asiste ás estreas do seu teatro, mentres continúa co seu labor cultural, xa iniciado en Compostela. Articulista, conferenciante, promotor de actividades culturais: conferencia sobre Arturo Souto e a pintura, artigos literarios sobre poesía —o destino do poeta—, interpretacións vitais do *Quixote*, ou recensións críticas sobre as actividades estudantís da Residencia. É importante apreciar como atina nos seus xuízos “primeirizos” sobre algúns poetas do 27. Crítica abertamente a Miguel Pérez Ferrero por infravalorar a poesía de Aleixandre, Cernuda e Altolaguirre, ao comparalos con Salinas, o autor de *La voz a ti debida*. Está de acordo con esta última valoración, pero tamén considera excelentes poetas os tres primeiros. Unha foto de época reproduce un grupo de estudantes da Residencia del Amo, dirixidos entre outros por Carlos Martínez-Barbeito, representando o *Romance de los infantes de Lara*, con motivo de se inaugurar o auditorio da Residencia, na primavera de 1935. A esta representación invita a Federico, que acode na compañía de Eduardo Blanco Amor, quen ten a ocasión de coñecer a Carlos por primeira vez. Blanco Amor narra así aquela representación:

También funcionaba por el año 1935, en la Fundación del Amo de la ciudad universitaria, un grupo de excelentes escenificaciones modernas de los romances viejos. Alguna vez fui por allí con García Lorca. Y estuve en la inolvidable representación del Romancero de los infantes de Lara [...]. Dirigía el grupo y cantaba, muy bien, los romances, Carlos Martínez-Barbeito, que es hoy asesor cultural de la TVE.

Carlos asiste ás estreas teatrais de Federico na compañía de amigos galegos. Despois dunha desas representacións, escribe un comentario crítico¹³ a *Bodas de sangre*, estreada por Josefina Díaz, celebrando un teatro novo, que busca un público máis entregado ao espectáculo. Salienta na obra o valor universal, de traxedia cósmica, conducida pola man dun poeta que vai directamente á natureza, porque a sente e ama. Palabras que, sen dúbida, tiveron que ser moi gratas a Federico.

Despois do asasinato de Federico, morte nunca asumida polos amigos, Carlos Martínez-Barbeito segue a difundir a súa memoria. Visita os seus pais e manterá coa familia do poeta unha excelente relación de por vida, que na actualidade continúa entre ambas as dúas familias: os García Lorca e os Martínez-Barbeito.

Pero hai un artigo, escrito en 1945, “García Lorca, poeta gallego. Un viaje a Galicia del cantor

de Andalucía”¹⁴, que ten especial interese, pois serviu a Díaz-Plaja para comentar a posible competencia lingüística do poeta con relación ao idioma galego. Un artigo que, pola forza do seu testemuño, nunha España que non quería saber da memoria do poeta asasinado, resultou ser un xesto atrevido e valente, se temos en conta que o director daquela publicación pasaba por ser o máis intransigente censor da época: Juan Aparicio.

Carlos toca abertamente temas e valores culturais proscritos, que o franquismo sepultara no esquecemento. Hoxe, aínda nos sorprende como se puido publicar este traballo. Fala abertamente de Federico, con admiración por aquela xeración da República, que perdera a maioría dos seus membros na morte e no exilio.

Para rematar, quixera contar como foi o meu encontro con Carlos Martínez-Barbeito. Cando lin, hai xa ben anos, os *Seis poemas galegos* de García Lorca pareceume estar nunha illa máxica da literatura, pero tamén da súa obra. E cando comecei a estudar máis en profundidade a obra literaria de Eduardo Blanco Amor, fun comprendendo aínda mellor esta aventura poética do escritor granadino.

Pero quixen contrastar as miñas conclusións con Carlos Martínez-Barbeito, pois viviu á beira de Federico este tempo dos poemas e, sobre todo, porque provocara, sen querelo, dúbidas sobre o coñecemento do galego de García Lorca co seu artigo de 1945. Non sei se era a proba do algodón, pero consideraba necesario, imprescindible, contar co seu asentimento. Sabía que na súa biblioteca gardaba moitos tesouros, e na súa memoria aínda máis. E así foi. Cartas, dedicatorias, debuxos, obxectos persoais, mentres iniciamos unha conversación, que durou días e meses, na súa casa, polas rúas e en tertulias de café. El alegrábase que o seu amigo poeta, tan barbaramente sacrificado, fose mellor coñecido, e eu animábame cos seus xuízos favorables á tese do meu libro *O pórtico poético dos Seis poemas galegos de F. García Lorca*: a autoría lingüística e literaria do granadino.

O meu agradecemento a Carlos é dobre, por canto tivo a amabilidade de prologar a segunda edición do meu libro, posiblemente un dos seus derradeiros testemuños escritos ■

11. Solicita de Carlos a súa mediación ante o seu amigo o doutor Marañón, para poder curar a súa lesión pulmonar, como enfermo pensionado nalgún sanatorio.

12. No periódico *El Clamor*, de Murcia, que dirixe Ramón Sijé, publicará poesía súa: “Voces de silencio”. Orihuela, 1-X-1932.

13. *Gaceta Universitaria*, 16-III-1933.

14. *El Español*, Madrid, 24-III-1945.